

DE KRACHT VAN DE MENIGTE

In 2018 hebben we steeds meer de macht van de massa mogen zien. In de #metoo kwestie is een beweging op gang gekomen die nog moeilijk te stoppen lijkt, en de gele hesjes weten ook van geen wijken. De klimaatacties, begonnen met de Zweedse middelbare scholiere Greta Thunberg, tonen nu ook het sneeuwbaaleffect: als een groep wordt aangestoken, kan dat uitgroeien tot een heuse beweging.

Wat drijft deze massale acties, en hoe komt zo'n menigte tot een gezamenlijke actie? Wat zijn de mechanismen waarmee een (groot) aantal individuen zich samenvoegt tot een 'groep' of een 'menigte', en wat is het resulterend effect? In het digitale tijdperk hebben deze vragen een reikwijdte gekregen voorbij de fysieke aanwezigheid op (met name) stadspaleizen, maar de vraag is of daarmee ook de aard verandert van deze betogingen.

Vragen naar de aard van de menigte staan centraal in *Masse und Publikum*, een dissertatie uit 1904 van Robert Ezra Park (1864-1944). Het bestaan van de menigte als zinvol studieobject werd al zichtbaar in de laat 19e en vroeg 20e eeuw, met het ontstaan van de Europese metropool. Wat bepaalde hoe we de 'menigte' moesten duiden, en hoe werd het sociologisch proces begrepen in verhouding tot het gedrag van het individu? Park, die na tien jaar in de journalistiek naar Duitsland vertrok om in Berlijn en later Heidelberg te werken aan zijn ideeën over collectief gedrag, werd later een van de sleutelfiguren in de Chicago school van sociologie.

Hij beoogde een wetenschappelijke definitie te geven van de menigte (de massa) en het publiek, en zocht daarvoor in eerste instantie naar het kleinste 'deeltje'. Hoe herkennen we een 'massa', gezien ze geen vastomlijnde vorm heeft? Vanuit bestaande literatuur en eigen observaties komt hij tot de conclusie dat de kleinste 'deeltjes' van de massa geen 'individuen' zijn, maar 'onderlinge relaties' en 'wederzijdse beïnvloeding' (p.17-22).

The Crowd and the Public bestaat uit drie hoofdstukken: de massa, het sociologisch proces, en de 'algemene wil'. Via een synthese van ideeën uit de psychologie en andere humane wetenschappen komt hij tot een definitie van 'de massa' als niet-homogene maar wel coherente entiteit. Daarbij maakt hij een onderscheid tussen de massa, die fungeert op niveau van bewustzijn-in-wording, en het publiek, dat werkt vanuit rationale discussie en abstracte normen (p.57-61).

Het laatste hoofdstuk is misschien het meest prikkelend in relatie tot het heden, daarin breidt met de digitale communicatiemiddelen de ruimte voor wederzijdse beïnvloeding zich uit naar een niet-ruimtelijke aanwezigheid. De 'algemene wil' die Park hier ontleedt, is verbonden met Hegel's idee van een *Zeitgeist*, en belichaamt de essentie van wat geldt voor alle leden van de groep (p.73). Feitelijk zijn de massa en het publiek efemere entiteiten, tijdelijke groeperingen zonder normen en tradities, verbonden door een wederzijdse beïnvloeding, die echter wel tradities of richtlijnen kunnen voortbrengen, en evengoed een positief effect kunnen

hebben als een negatief. In zichzelf hebben ze geen morele superioriteit (of inferioriteit), maar ze kunnen wel tot actie overgaan en staan daarmee aan het begin van de vorming van nieuwe structuren, zoals we recent hebben gezien met het succes van de gele hesjes in het afdwingen van fiscale aanpassingen.

Occupy heeft een bescheiden effect gehad, #metoo een groter. De Arabische lente van 2009 was zichtbaar in zowel de stadsruimte als de digitale ruimte. Steeds vaker strekt het effect van digitale media ver voorbij de stadsruimte. Kunnen de inzichten van Park ook helpen in het begrijpen van digitale menigten?

Dat heeft te maken met wat Edward Shils ooit identificeerde als de centrale vraag van Park: de opname van het individu in het collectieve zelf-bewustzijn. De massa en het publiek zijn eigen entiteiten die een 'algemene wil' belichamen. Hoewel de publieke ruimte en het rationele discours nog altijd van groot belang zijn voor een weloverwogen inrichting van beleid en richtlijnen, is deze fundamentele studie van de 'algemene wil' toch relevant naarmate

we steeds vaker geconfronteerd worden met verschillende groepen, belangenverenigingen, bewegingen of tijdelijke *flash mobs*. De analytische kaders van Park zijn vooral gericht op de interactie tussen individuen, waardoor ze nog altijd een interessant perspectief bieden in een tijd waarin de fysieke openbare ruimte slechts een deel is van de werkelijkheid die wij ervaren.

De massa en het publiek zijn entiteiten die een 'algemene wil' belichamen

Literatuurselectie

Park, R.E. (1904) *Masse und Publikum: Eine methodologische und soziologische Untersuchung*. Bern, Lach & Grunau.

Park, R.E. (1972) *The Crowd and the Public, and Other Essays*. Chicago, The University of Chicago Press.

Lara Schrijver (lara.schrijver@uantwerpen.be) is als hoogleraar verbonden aan de Universiteit Antwerpen.